

PRZYRODNICZE I ORGANIZACYJNO-EKONOMICZNE UWARUNKOWANIA KONKURENCYJNOŚCI POLSKIEGO ROLNICTWA

Stanisław Krasowicz
Puławy, Rzeszów, 2011

Instytut Uprawy
Nawożenia i Gleboznawstwa

Polska na tle UE (27) w roku 2007

Udział w %	(UE-27 = 100%)
Powierzchnia	7,1
Ludność	7,7
Produkcja: pszenica	6,9
żyto	37,6
owies	16,2
ziemniaki	19,0
rzepak i rzepik	11,6
mięso	8,8
mleko krowie	8,2
Pogłowie zwierząt: bydła	6,4
trzody chlewnej	11,3

Polska na tle UE (27) w roku 2007

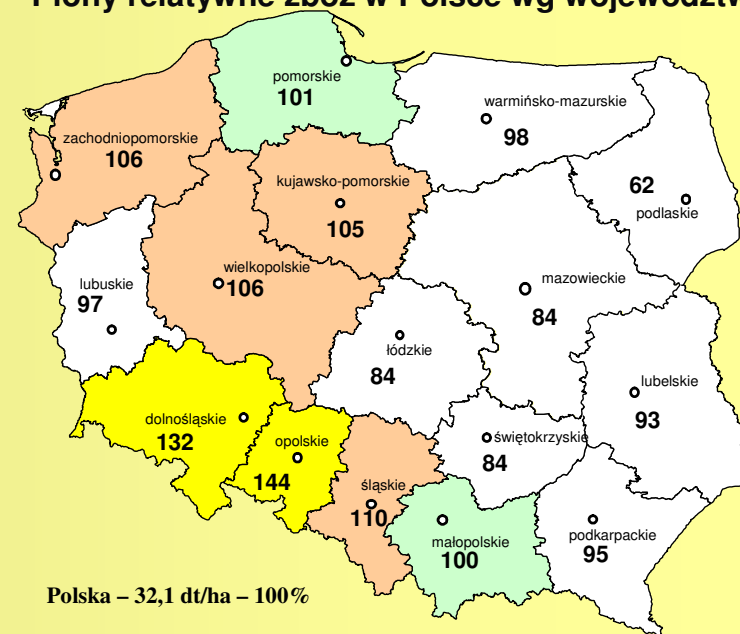
Wyszczególnienie	Polska	UE(27)
Plony zbóż w dt/ha		
2000	25,3	45,4
2005	32,3	48,3
2007	32,5	46,6
Mleczność krów w kg		
2000	3778	5426
2005	4271	5954
2007	4420	6013

Uwarunkowania konkurencyjności polskiego rolnictwa

Polska to kraj:

- o stosunkowo dużym potencjale rolnictwa wyznaczonym przez warunki przyrodnicze;
- o zróżnicowanym regionalnie stopniu wykorzystania potencjału, zdeterminowanym przez warunki organizacyjno-ekonomiczne.

Plony relatywne zbóż w Polsce wg województw

Analiza głównych uwarunkowań polskiego rolnictwa wskazuje na konieczność podjęcia działań sprzyjających poprawie konkurencyjności tego sektora.

Cel opracowania:

przedstawienie głównych uwarunkowań konkurencyjności polskiego rolnictwa oraz wpływu jego regionalnego zróżnicowania na kierunki działalności doradczej.

Główne uwarunkowania polskiego rolnictwa

Jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski i wybranych krajów Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	Unia Europejska*	Polska
Gleba	100	75-80
Klimat	100	75-80
Syntetyczny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej	100	57,3-64,0

* Belgia, Francja, Holandia, Niemcy;

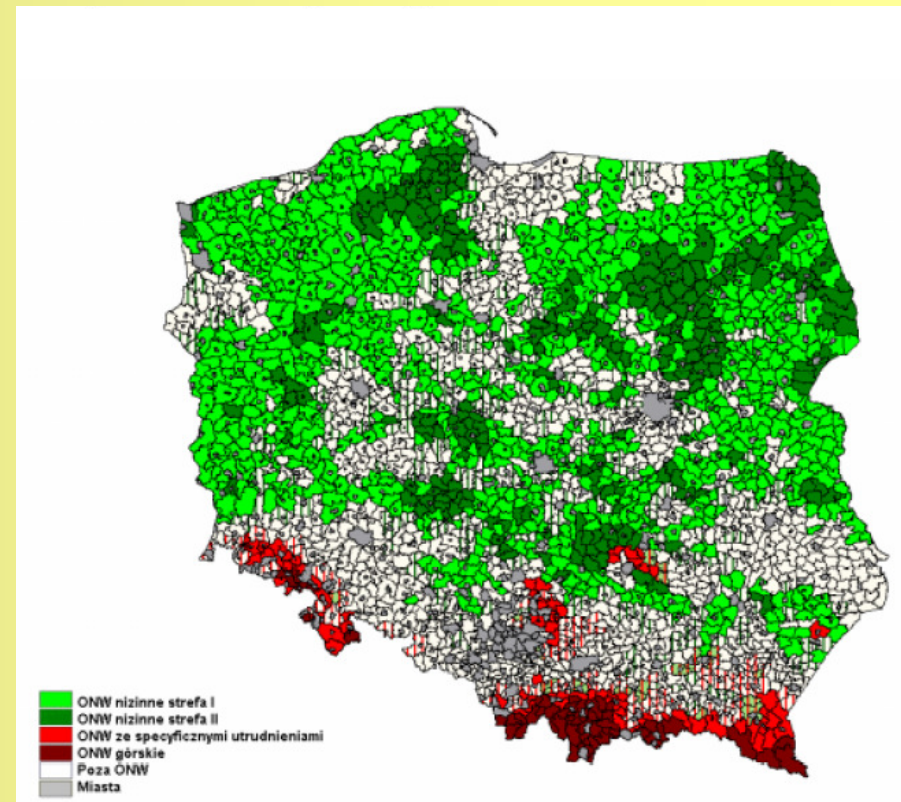
Źródło: dane IUNG-PIB

Główne uwarunkowania polskiego rolnictwa

przyrodnicze:

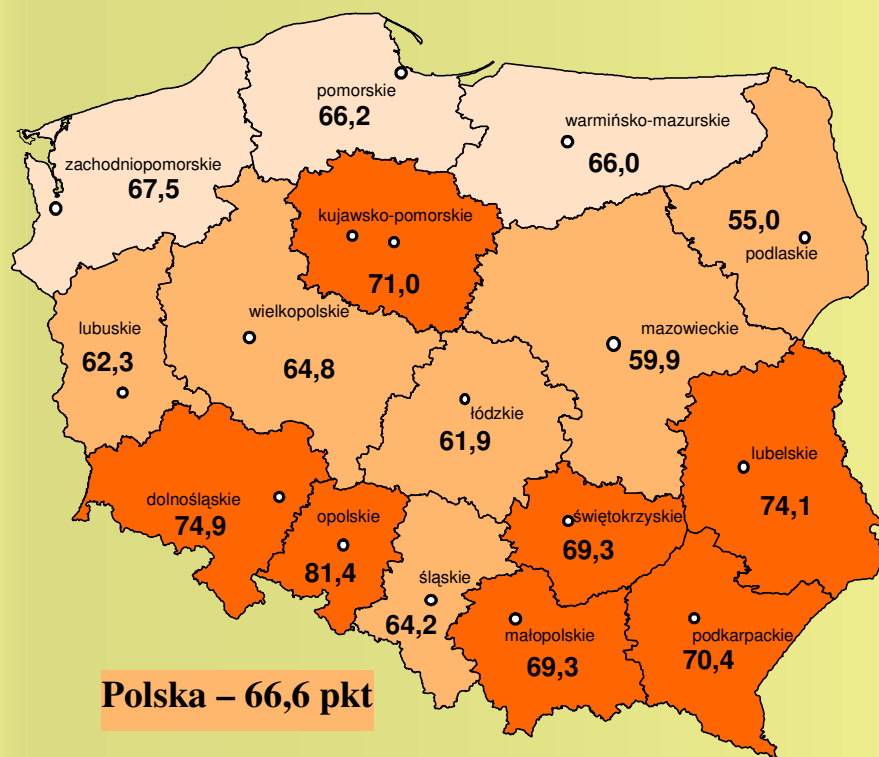
- ❑ gleby – ponad 30% gleby słabe i bardzo słabe,
- ❑ agroklimat – różnica Suwałki – Opole ponad 15 pkt (w skali 100 pkt),
- ❑ zagrożenia erozją wodną około 28,5% kraju,
- ❑ ONW 53% powierzchni UR,
- ❑ zmniejszanie się zawartości próchnicy,
- ❑ 32,5% powierzchni objęte ochroną przyrody.

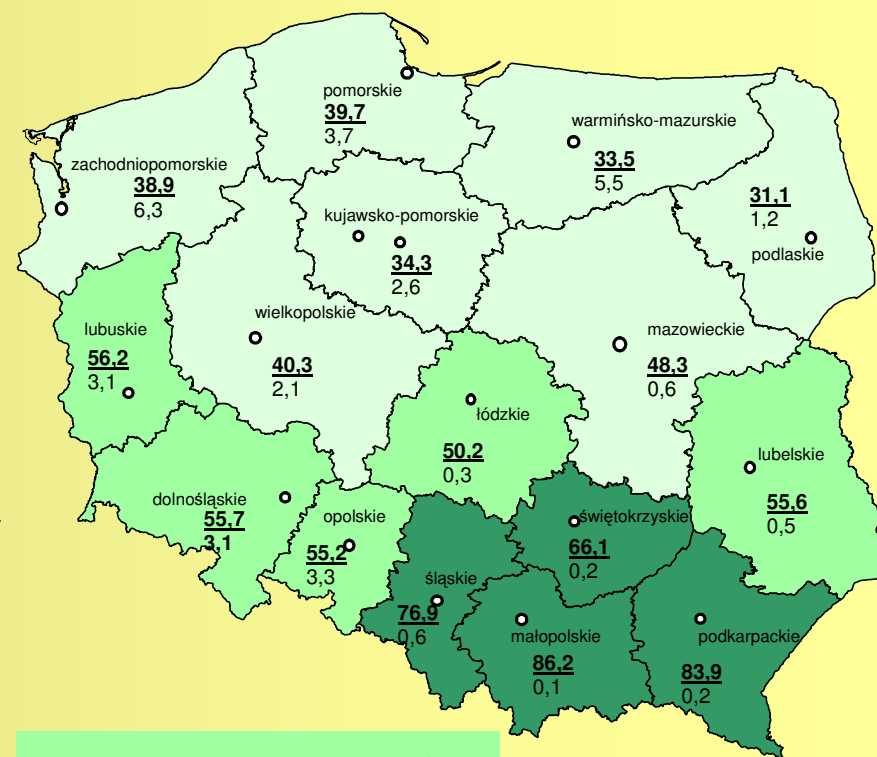
Główne uwarunkowania polskiego rolnictwa

organizacyjno-ekonomiczne:

- 1,891 mln gospodarstw (2010)
w tym powyżej 1 ha – 1,484mln,
- średnia pow. gospodarstwa rolnego - 6,82 ha UR
w tym gosp. powyżej 1 ha – 9,79 ha UR,
- 70% zatrudnionych pracuje w niepełnym wymiarze czasu pracy,
- gospodarstwa rodzinne wielokierunkowe,
- rozproszenie i mała skala produkcji rolniczej (towarowej),
- poziom kultury rolnej i intensywności rolnictwa,
- niższe dopłaty dla rolników w porównaniu do innych krajów UE.

Warunki przyrodnicze rolnictwa
wg województw – wskaźnik
waloryzacji rolniczej przestrzeni
produkcyjnej w pkt.

Warunki organizacyjno-
ekonomiczne wg województw –
udział gospodarstw o
powierzchni do 5 ha i powyżej
50 ha w %.

Racjonalne gospodarowanie środowiskiem glebowym to:

- dostrzeganie wszystkich funkcji gleb;
- wskazywanie zagrożeń;
- wyznaczanie obszarów wrażliwych, najsilniej narażonych na procesy degradacji gleb;
- wprowadzanie instrumentów prawnych i finansowych prowadzących do ograniczenia lub wyeliminowania zagrożeń.

Zasoby ziemi rolniczej w Polsce w mln ha

Wyszczególnienie	Lata	
	2002	2010
1. Ogólna powierzchnia gruntów w użytkowaniu gospodarstw rolnych.	19,3	18,2
2. Powierzchnia użytków rolnych.	16,9	15,5
3. Ogólna powierzchnia zasiewów.	10,8	10,6

Ugory i odłogi w Polsce w mln ha

1990 – 0,20

2000 – 1,70

2005 – 1,13

2008 – 0,46

2009 – 0,46

**O powierzchni odłogów decydowały
uwarunkowania organizacyjno-ekonomiczne**

Zmniejszenie powierzchni UR

1990-2008 – 2,5 mln ha

- przekazywanie na cele nierolnicze
- zalesienia ok. 250 tys. ha
- zmiany w klasyfikacji UR

Struktura gleb GO i TUZ Polski w % według bonitacji

Klasy bonitacyjne (grupy klas)	%
Grunty orne	
I-IIIb gleby dobre i bardzo dobre	28,6
IVa+IVb gleby średnie	39,1
V-VIz gleby bardzo słabe i słabe	32,3
Razem	100,0
Trwałe użytki zielone	
I-III gleby bardzo dobre i dobre	15,0
IV gleby średnie	42,4
V-VIz gleby bardzo słabe i słabe	42,6
Razem	100,0

Źródło: Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej wg gmin, 1994

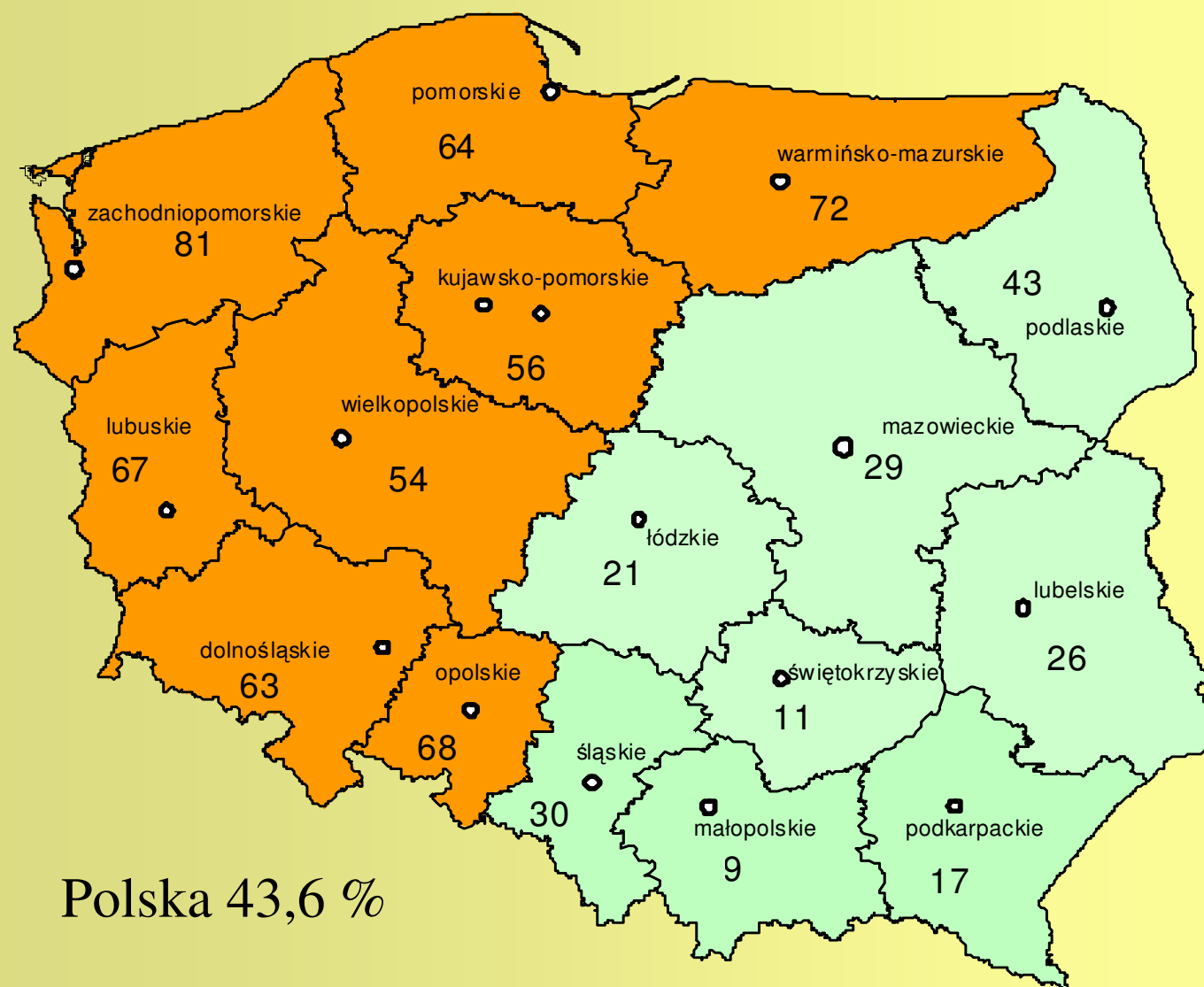
Powierzchnia poszczególnych grup jakości gleb GO i TUZ

Grupa gleb	Kompleks przydatności rolniczej	Struktura GO (%)	Możliwy do uzyskania plon zbóż (t/ha)
A. bardzo dobre	1,2,10	24,0	6,08
B. dobre	3,4,8,11	24,8	5,16
C. średnie	5	15,9	4,57
D. słabe	6,9,12	22,7	3,43
E. bardzo słabe	7,13	11,6	2,76
Razem		100,0	x
A. bardzo dobre i dobre	1z	1,8	x
B. średnie	2z	60,5	x
C. słabe i bardzo słabe	3z	37,7	x
Razem		100,0	x

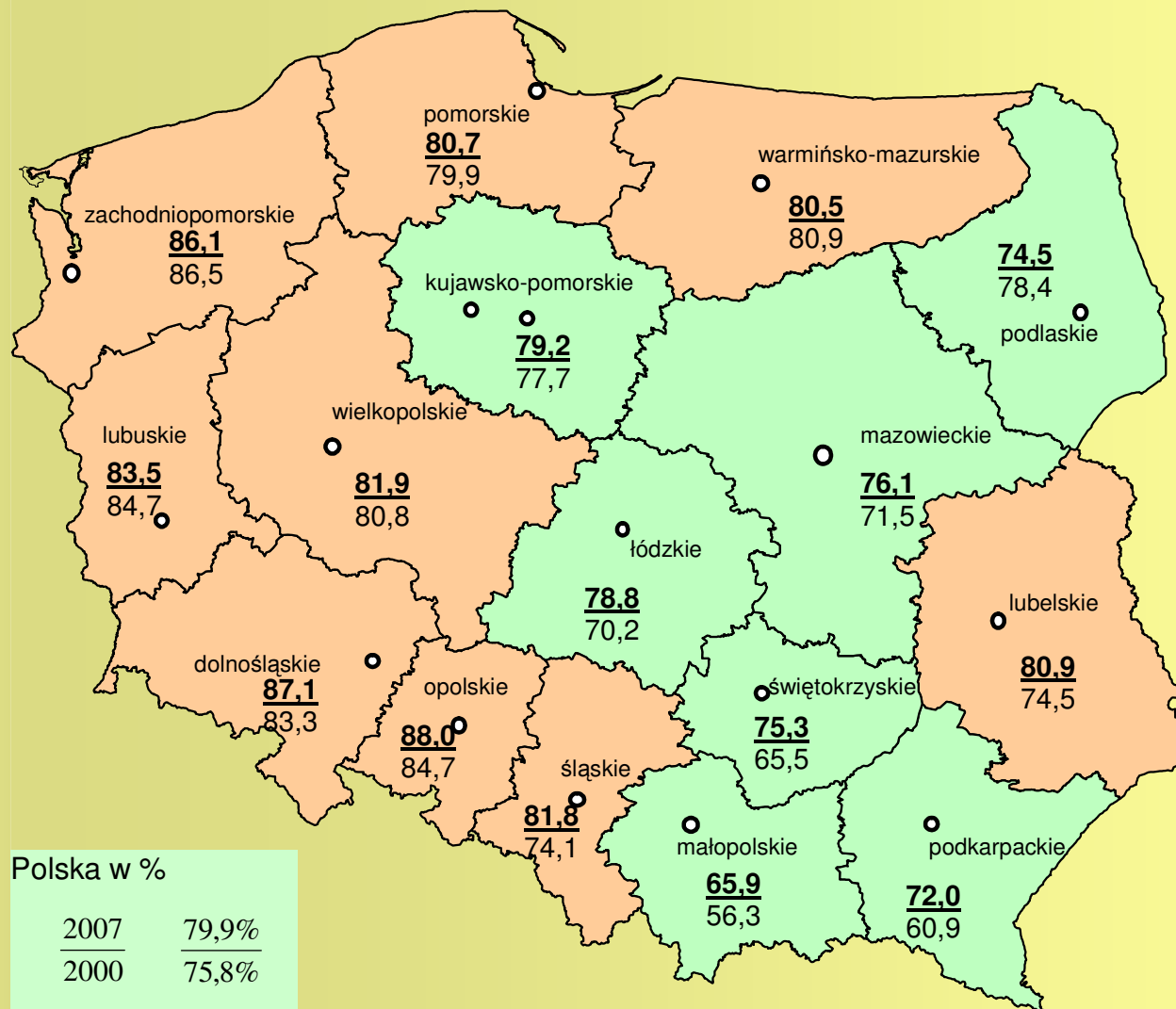
Źródło: Terelak H. i inni, 2000

* - zwiększony o 20% w stosunku do plonu uzyskiwanego w doświadczeniach z lat 90-tych

Udział (%) UR w gospodarstwach powyżej 20 ha

Udział roślin technologicznie podobnych (zboża, rzepak) w strukturze zasiewów w %

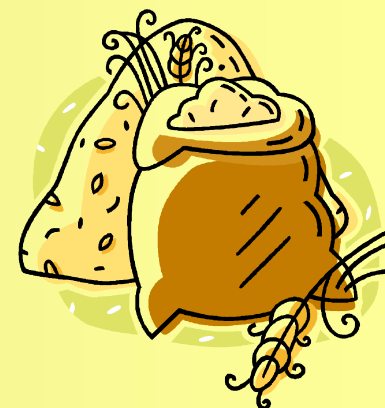
Polska w %

2007	79,9%
2000	75,8%

Średnie potencjalne i rzeczywiste plony ziarna zbóż w dt/ha według COBORU i GUS (dane z wielolecia)

Gatunek	Plony potencjalne wg COBORU		Plony rzeczywiste wg GUS		Średni współczynnik wykorzystania postępu biologicznego zbóż	
	formy		formy		formy	
	jare	ozime	jare	ozime	jare	ozime
Pszenica	57,5	70,0	29,8	37,2	51,8	53,1
Jęczmień	60,0	67,3	29,4	35,0	49,0	52,0
Pszenżyto	55,2	71,7	26,0	29,4	47,1	41,0
Owies	59,6	-	24,1	-	40,4	-
Średnia dla form	58,0	68,2	27,3	31,2	47,0	45,7
Średnia dla zbóż	63,1		29,3		46,4	

Źródło: Prusiński, Kozdemba (2005)

Producenci zbóż

Grupa I	Grupa II	Grupa III
<p>50 tys. producentów 35% areалу zbóż 50% produkcji 80% obrotów rynkowych</p> <p>Uprawiane zboża: - pszenica - kukurydza - jęczmień</p> <p>Specjalizacja w prod. zbóż</p>	<p>100 tys. producentów 40% areалу zbóż 35% produkcji 5% obrotów rynkowych</p> <p>Uprawiane zboża: - pszenica - żyto - mieszanki</p> <p>Mieszany profil działaln.</p>	<p>1,5 mln producentów 25% areалу zbóż 15% produkcji 15% obrotów rynkowych</p> <p>Uprawiane zboża: - mieszanki - żyto - pszenżyto</p> <p>Mieszany profil działaln.</p>
<p>Średnio 58 ha w gosp. (ok. 2,9 mln ha pow. zbóż)</p> <p>PLONY – 47 dt/ha</p> <p>Produkcja 13,6 mln ton (+ 2,9)</p>	<p>Średnio 33 ha w gosp. (ok. 3,3 mln ha pow. zbóż)</p> <p>PLONY – 29 dt/ha</p> <p>Produkcja 9,5 mln ton (+ 1,6)</p>	<p>Średnio 1,4 ha w gosp. (ok. 2,1 mln ha pow. zbóż)</p> <p>PLONY – 19 dt/ha</p> <p>Produkcja 4 mln ton</p>

Grupa I realizuje model zbliżony do rolnictwa industrialnego

Powierzchnia uprawy zbóż w gospodarstwach o różnej powierzchni UR (2007)*

Powierzchnia gosp. (ha UR)	Powierzchnia upr. zbóż (tys. ha)	%
Do 5 ha	1 207	14,4
5 – 10	1 575	18,9
10 – 15	1 136	13,6
15 – 20	735	8,8
20 – 30	867	10,3
30 – 50	772	9,2
powyżej 50	2 055	24,6
RAZEM	8 348	100,0

*/źródło – Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2007 r., GUS 2008

Trend zmian plonów (2000-2007): $y = 0,40x + 28,6$ ($R^2 = 0,08$)

Powierzchnia uprawy rzepaku w gosp. o różnej powierzchni UR (2007)

Powierzchnia gosp. (ha UR)	Powierzchnia upr. rzepaku (tys. ha)	%
Do 5 ha	22	2,8
5 – 10	36	5,5
10 – 15	36	4,5
15 – 20	33	4,1
20 – 30	50	6,3
30 – 50	76	9,6
powyżej 50	544	68,2
RAZEM	797	100,0

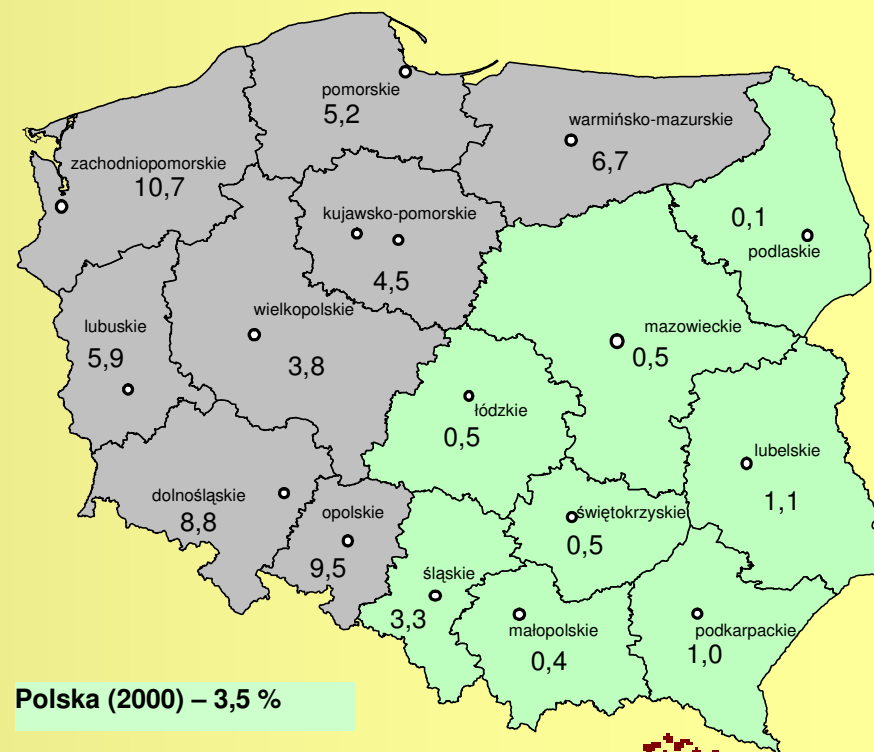
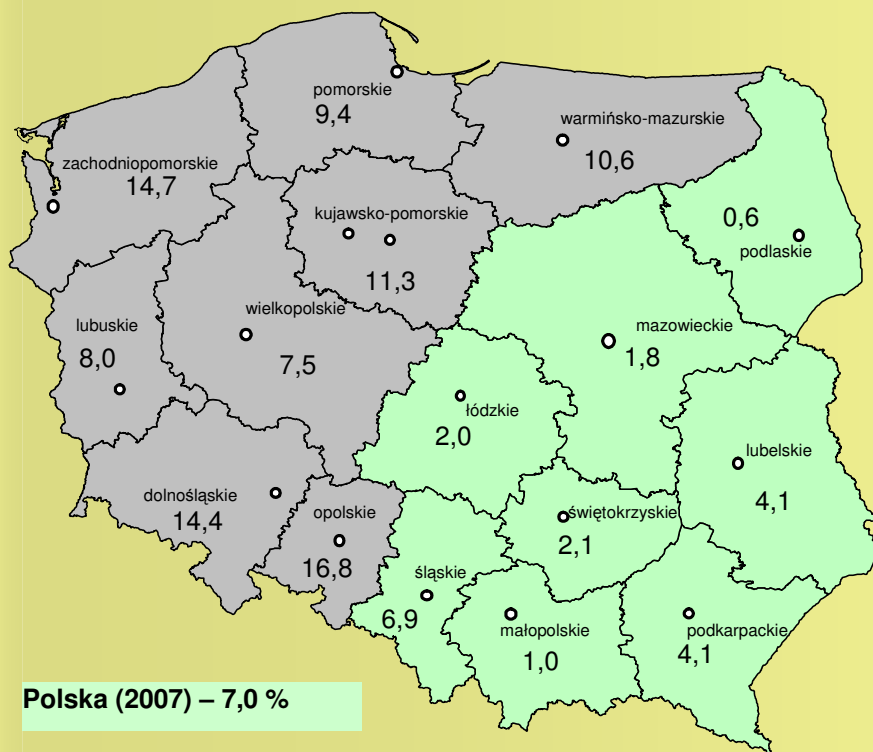
Trend zmian plonów (2000-2007): $y = 0,82x + 20,2$ ($R^2 = 0,31$)

Powierzchnia uprawy buraka c. w gosp. o różnej powierzchni UR (2007)

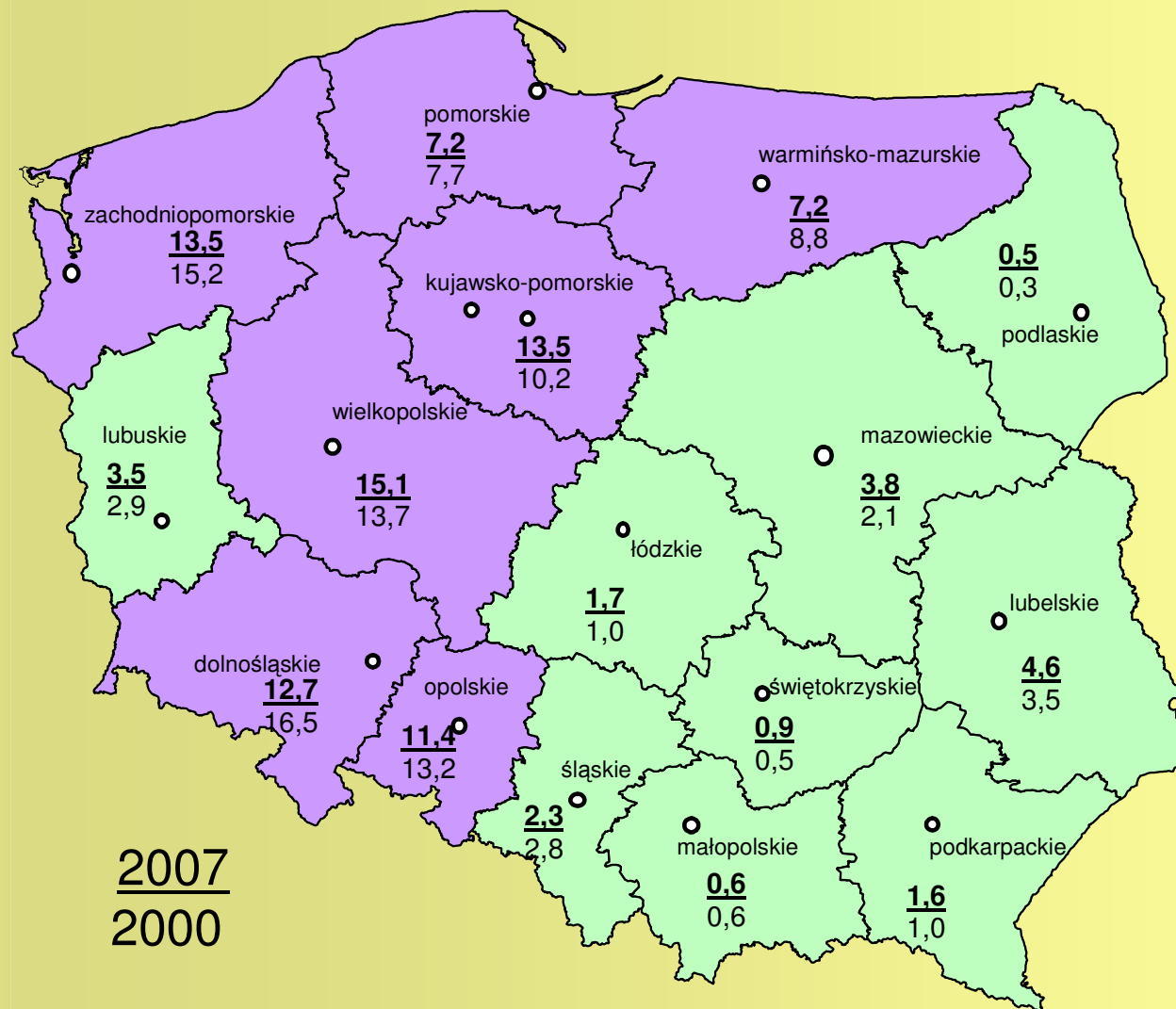
Powierzchnia gosp. (ha UR)	Powierzchnia upr. buraka c. (tys. ha)	%
Do 5 ha	4	1,6
5 – 10	17	6,9
10 – 15	29	11,7
15 – 20	24	9,7
20 – 30	35	14,1
30 – 50	36	14,5
powyżej 50	103	41,5
RAZEM	248	100,0

Trend zmian plonów (2000-2007): $y = 13,7x + 262,5$ ($R^2 = 0,56$)

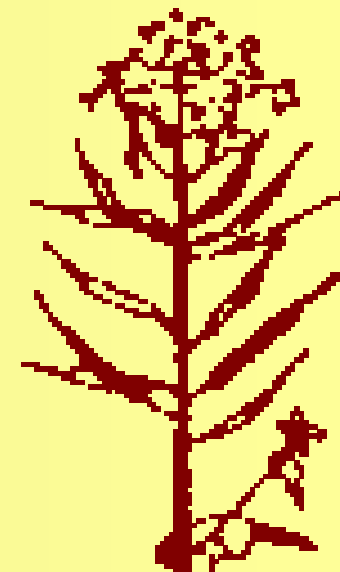
Udział rzepaku i rzepiku w strukturze zasiewów w %

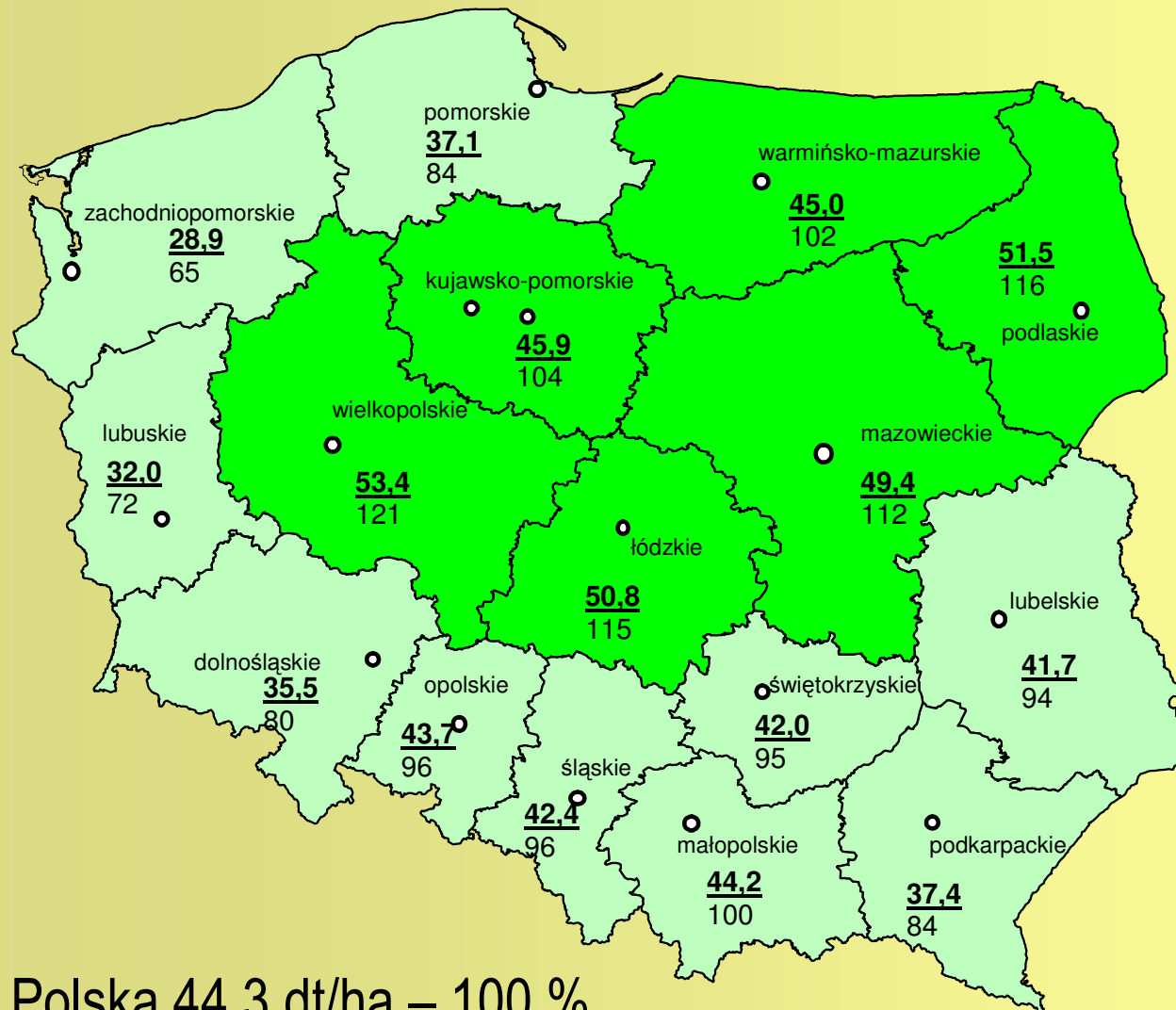
Udział w krajowej produkcji rzepaku w %

2007
2000

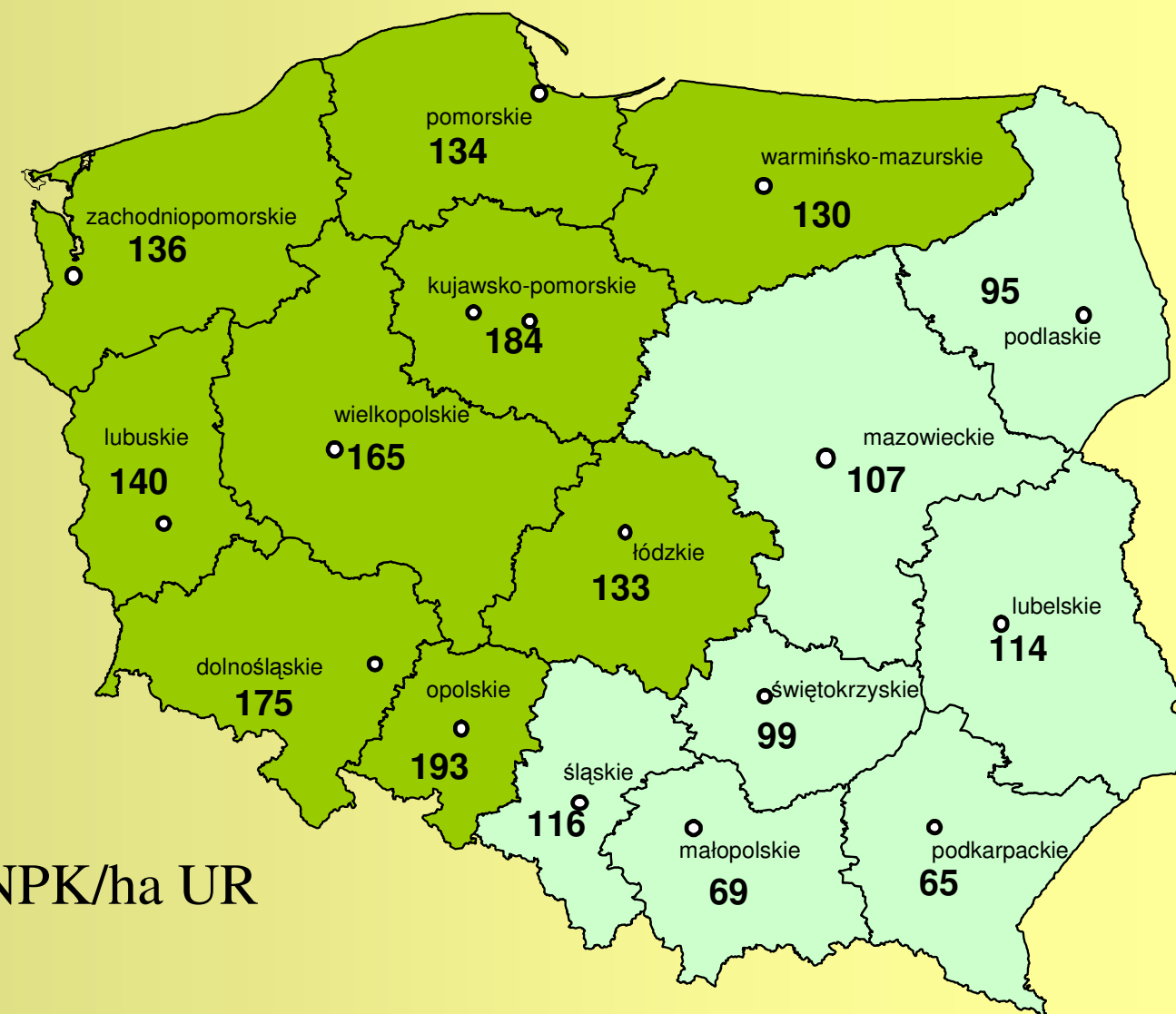

Średnie plony siana łąkowego w latach 2005-2007 w dt/ha i relatywnie w %

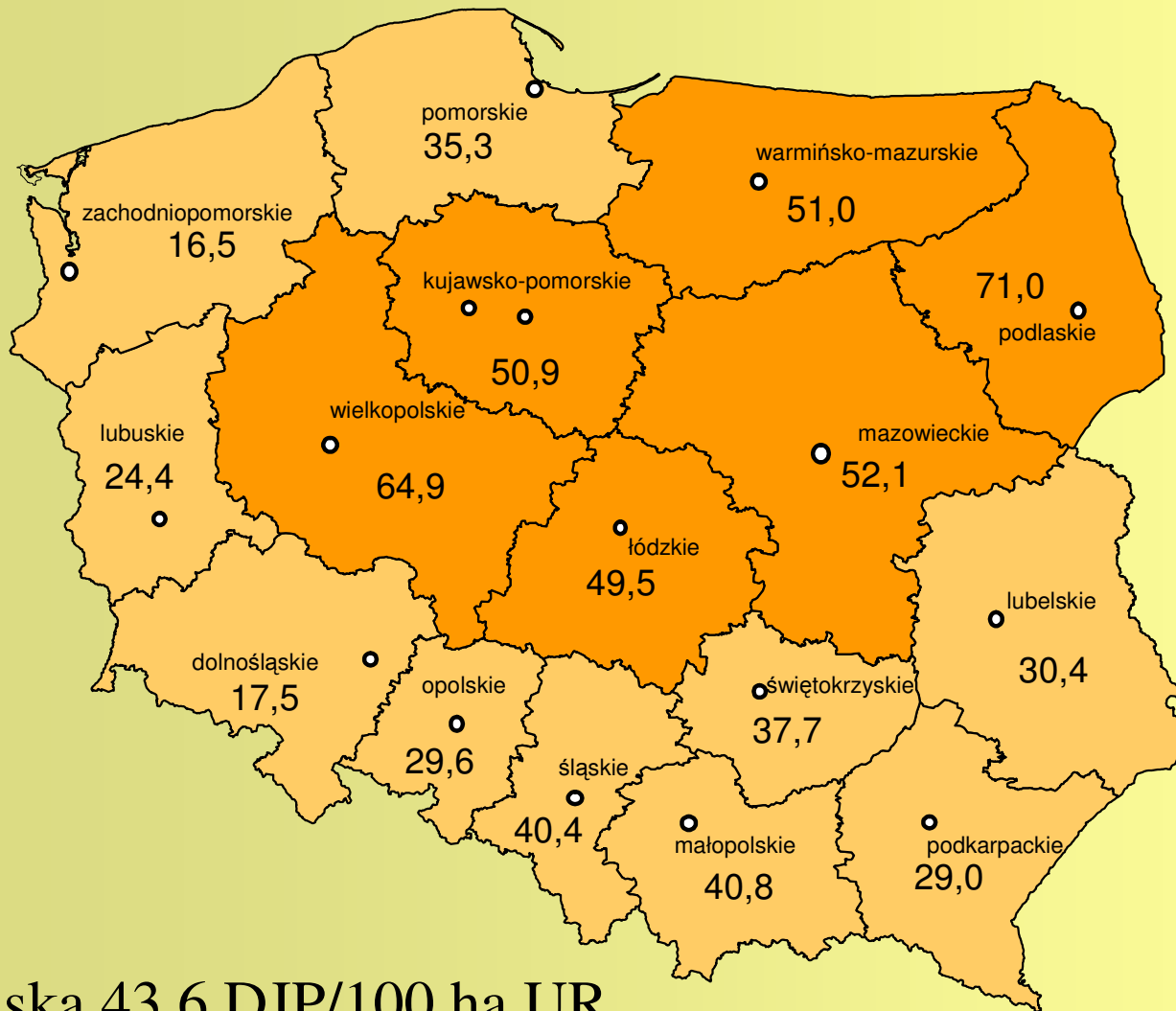
Polska 44,3 dt/ha – 100 %

Poziom nawożenia mineralnego (2008-2009)

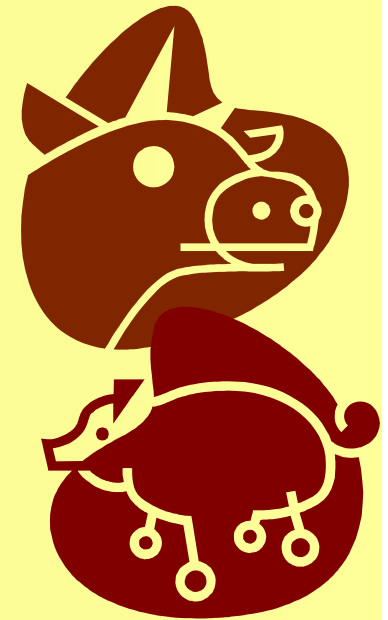

Polska 129 kg NPK/ha UR

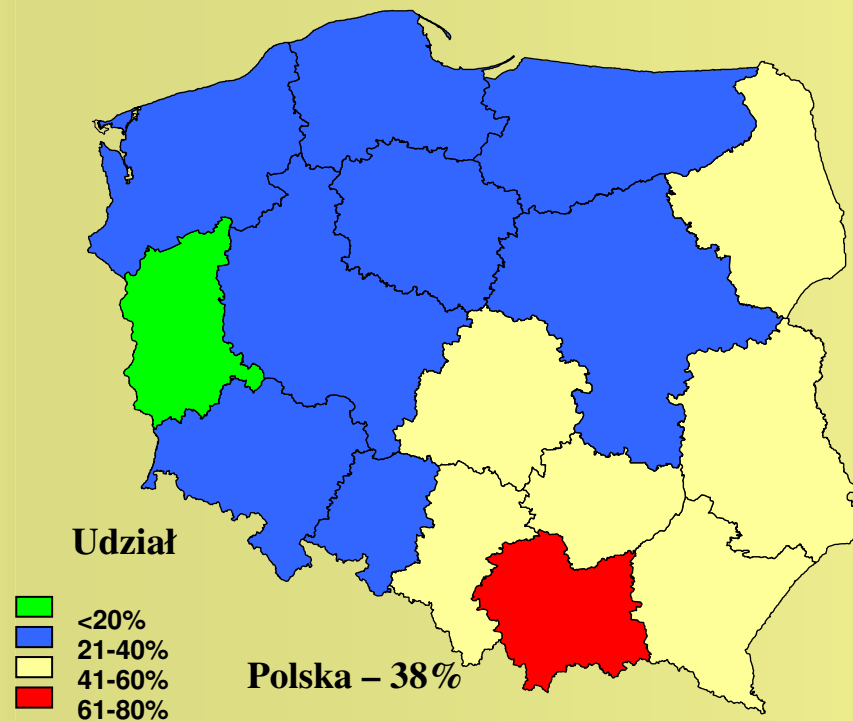
Obsada zwierząt w DJP/100 ha UR w Polsce w latach 2008-2009 wg województw

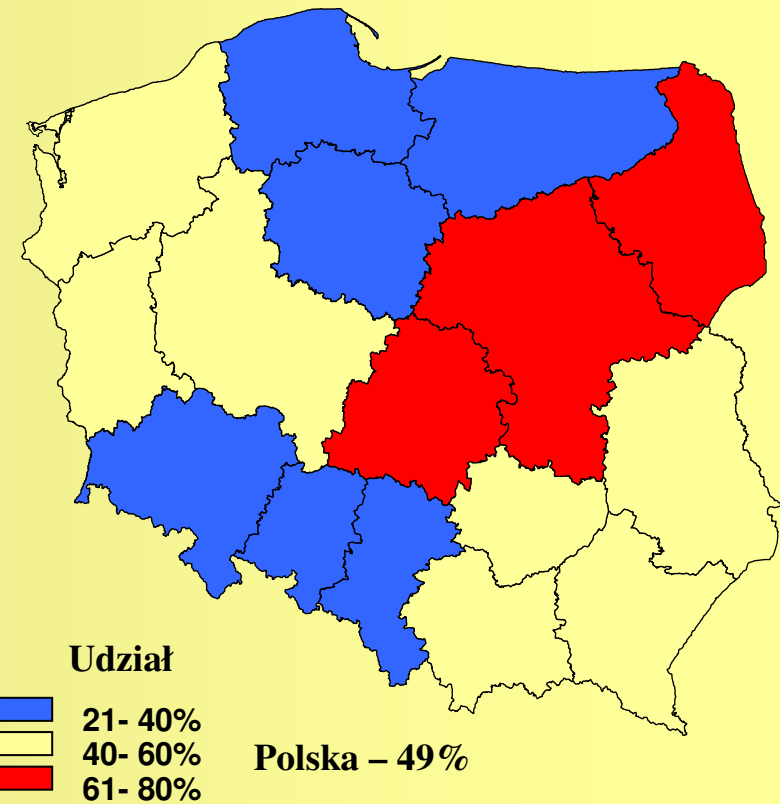
Polska 43,6 DJP/100 ha UR

40-50% gleb o bardzo niskiej i niskiej zasobności w fosfor i potas.

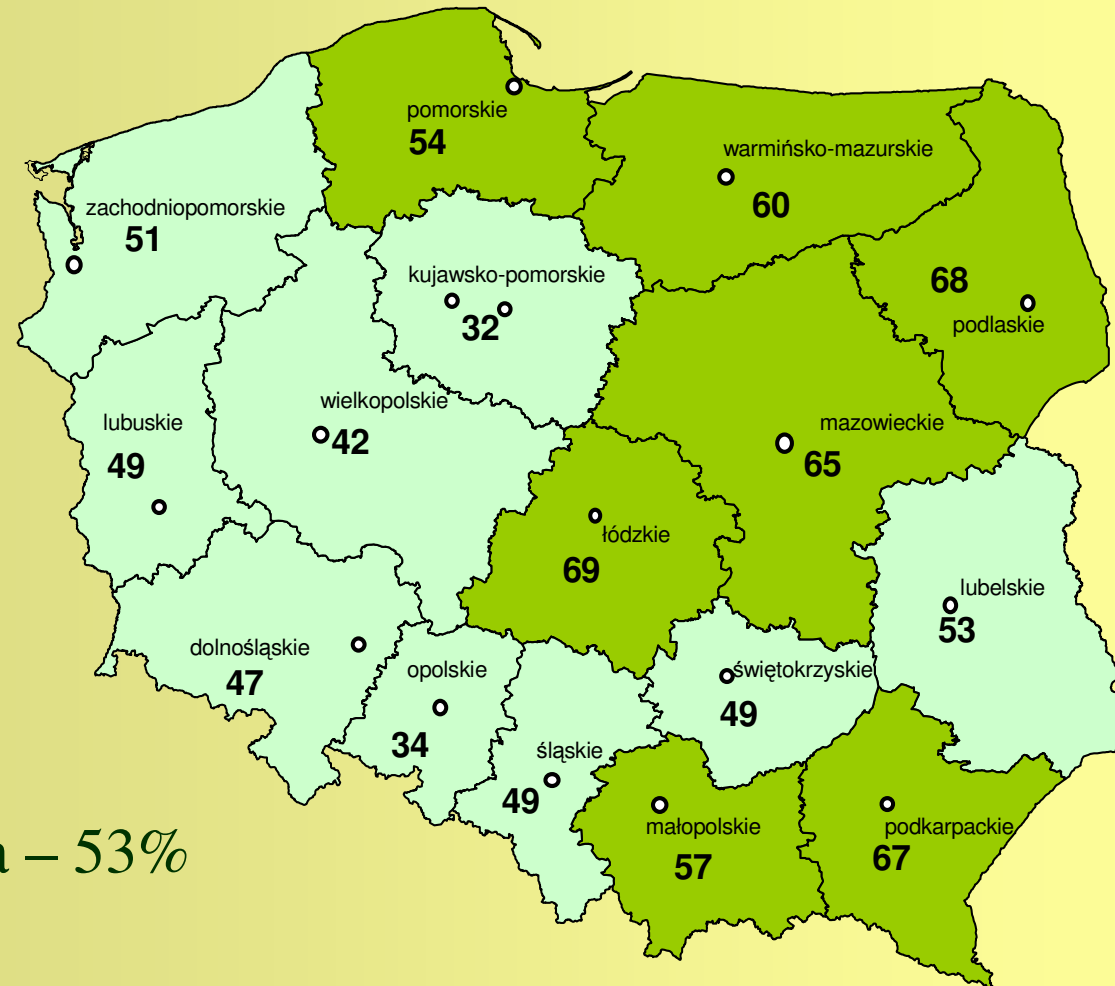
Fosfor

Potas

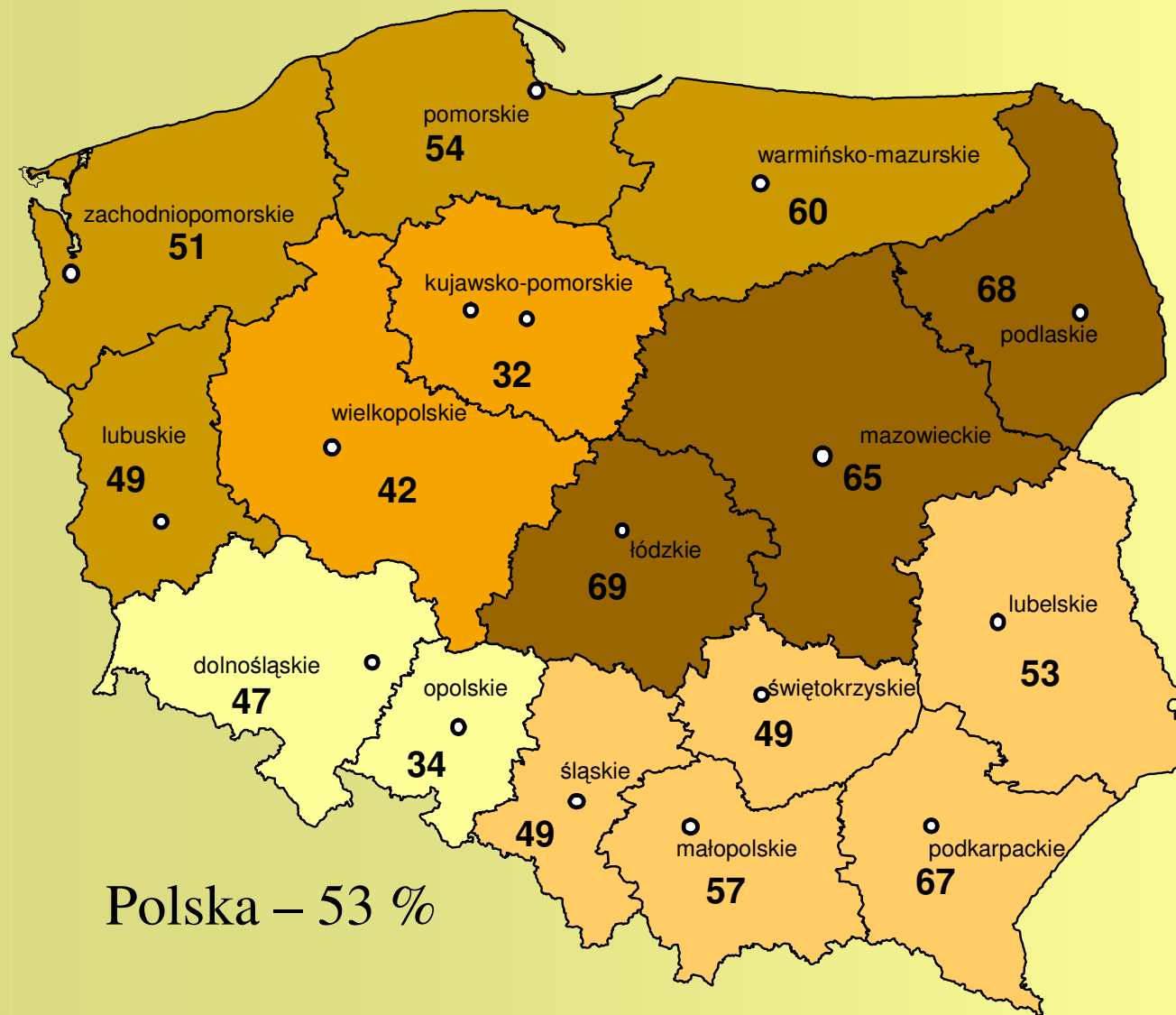
Stan agrochemiczny gleb

Gleby bardzo kwaśne i kwaśne - ponad 50%.

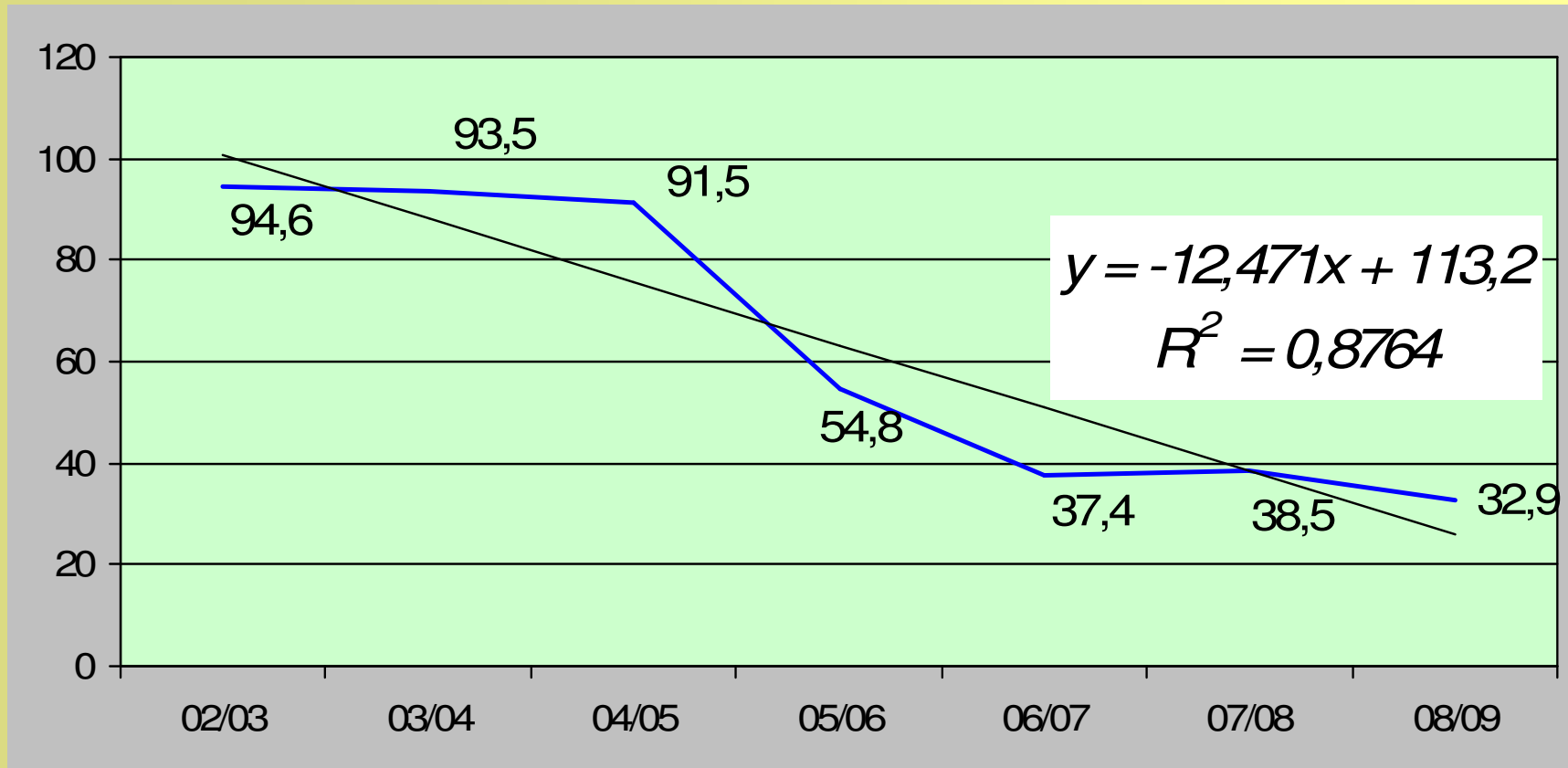

Polska – 53%

Udział gleb bardzo kwaśnych i kwaśnych w %

Zużycie nawozów wapniowych w latach 2003-2009 (kg/ha UR)

Opracowanie własne na podstawie danych IERiGŻ-PIB, GUS

Średnie potencjalne i rzeczywiste plony ziarna zbóż w dt/ha według COBORU i GUS

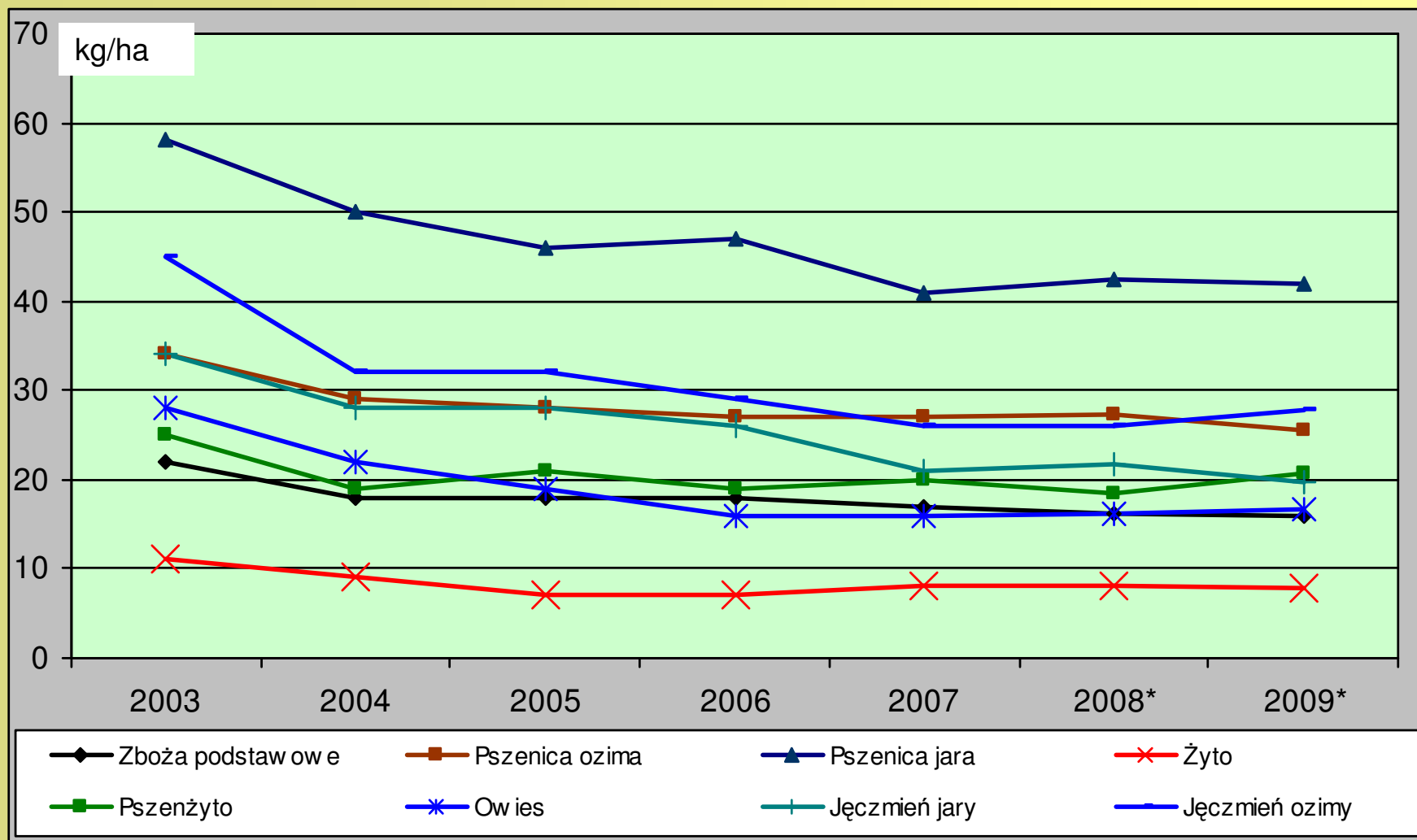
(dane z wielolecia)

Gatunek	Plony potencjalne wg COBORU		Plony rzeczywiste wg GUS		Średni współczynnik wykorzystania postępu biologicznego zbóż	
	formy		formy		formy	
	jare	ozime	jare	ozime	jare	ozime
Pszenica	57,5	70,0	29,8	37,2	51,8	53,1
Jęczmień	60,0	67,3	29,4	35,0	49,0	52,0
Pszenżyto	55,2	71,7	26,0	29,4	47,1	41,0
Owies	59,6	-	24,1	-	40,4	-
Średnia dla form	58,0	68,2	27,3	31,2	47,0	45,7
Średnia dla zbóż	63,1		29,3		46,4	

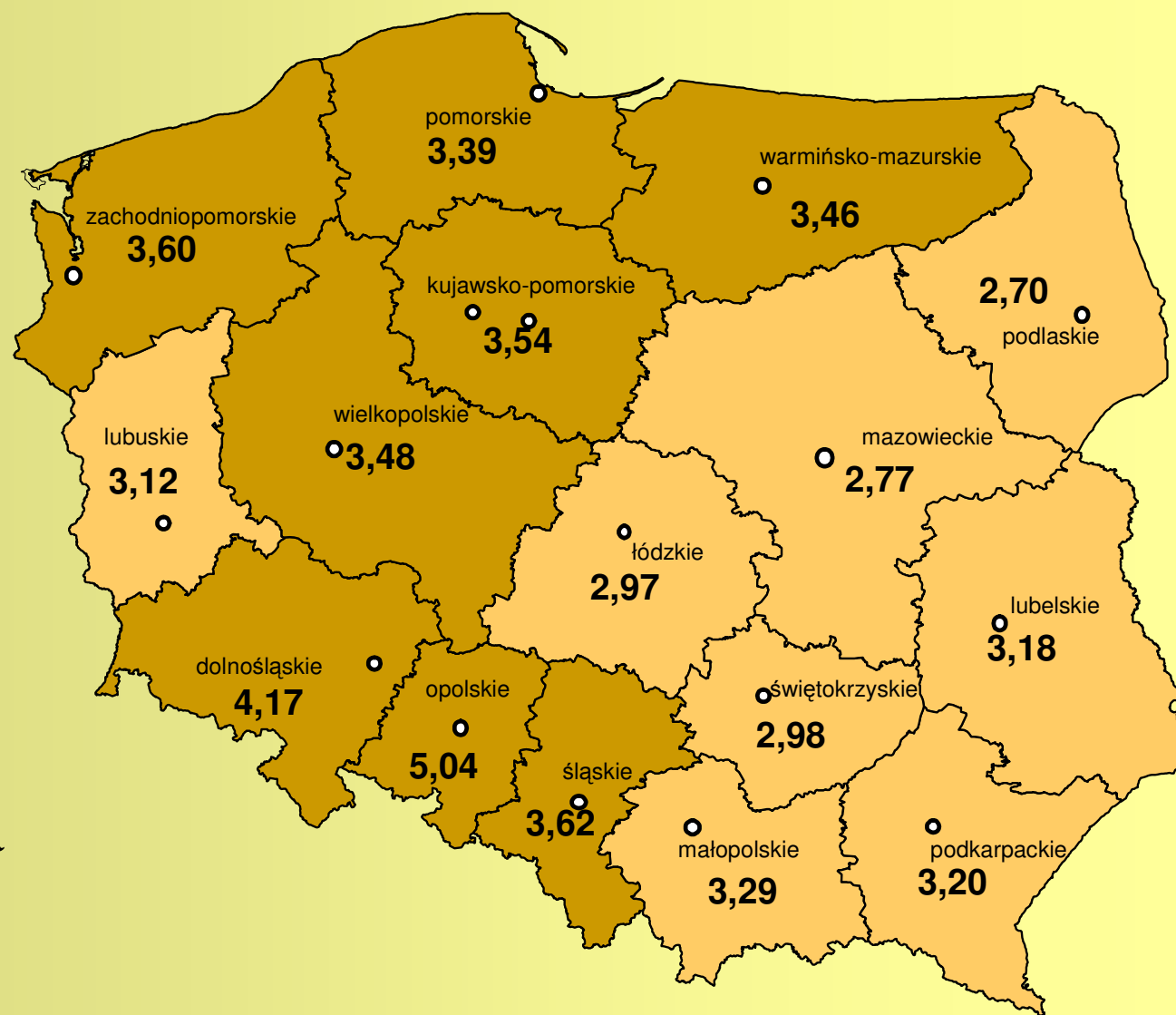
Źródło: Prusiński, Kozdemba (2005)

Sprzedż kwalifikowanego materiału siewnego zbóż (kg/ha obsianej powierzchni)

Średnie plony zbóż (2008-2009)

Polska 3,35 t/ha

Sposoby poprawy efektywności produkcji rolniczej

1. Rejonizacja (lokalizacja) produkcji –

- sposób najtańszy,
- trudny, wymagający wiedzy,
- efekty ograniczone.

2. Wybór technologii o intensywności dostosowanej do realiów ekonomicznych i możliwości gospodarstwa.

- ograniczenia - wyposażenie gospodarstwa,
- poziom wiedzy fachowej,
 - zmieniające się ceny i ich relacje.

3. Wzrost skali (koncentracja) produkcji.

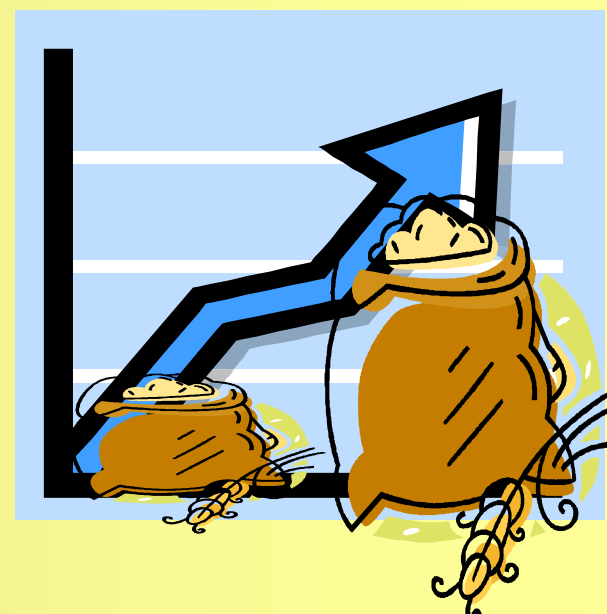
- ograniczenia - struktura agrarna,
- zasoby czynników wytwórczych (ziemia, kapitał, praca),
 - ryzyko produkcyjne i ekonomiczne.

Działania na rzecz poprawy konkurencyjności polskiego rolnictwa:

- ❑ optymalizacja wykorzystania gleb użytkowanych rolniczo;
- ❑ podniesienie poziomu produkcyjnego gleb przez racjonalne stosowanie nawożenia mineralnego, a zwłaszcza-wapnowania;
- ❑ systematyczne wzbogacanie gleb w substancję organiczną, w tym również przez poprawną gospodarkę nawozami organicznymi (odchody zwierząt);
- ❑ właściwy dobór uprawianych gatunków roślin oraz odmian dostosowanych do miejscowych warunków;
- ❑ wykorzystanie potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych przez koncentrację produkcji zwierzęcej (przeżuwacze) na tych obszarach.

Z badań IUNG-PIB wynika,
że racjonalizacja użytkowania gruntów i związane z tym
wyłączenie znacznej części gruntów najslabszych, poprawa
poziomu agrotechniki i ekonomicznie uzasadniona
umiarkowana intensyfikacja produkcji zbóż, umożliwia
zwiększenie plonów zbóż do poziomu 3,7 – 3,9 t z ha
i zbiorów do poziomu 29-30 mln ton.

**Na cele energetyczne w Polsce
można przeznaczyć 1,7-1,9 mln ha.**

Prognoza zapotrzebowania gruntów pod produkcję na cele energetyczne do 2020 r.

Rzepak na estry (1,5 mln ton)	- 500 tys. ha;
Zboża na bioetanol (2,4 mln ton)	- 600 tys. ha;
Surowce do produkcji biogazu	- 200-300 tys. ha;
<u>Biomasa stała</u>	- 400-500 tys. ha.
Razem	1,7 - 1,9 mln ha

Warunki podstawowe spełnienia założeń:

- wzrost plonów głównych ziemiopłodów w celu zabezpieczenia samowystarczalności żywnościowej kraju,
- uzasadniona ekonomicznie intensyfikacja produkcji, racjonalne wykorzystanie gruntów,
- poprawa agrotechniki.

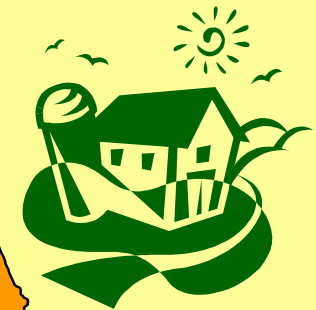
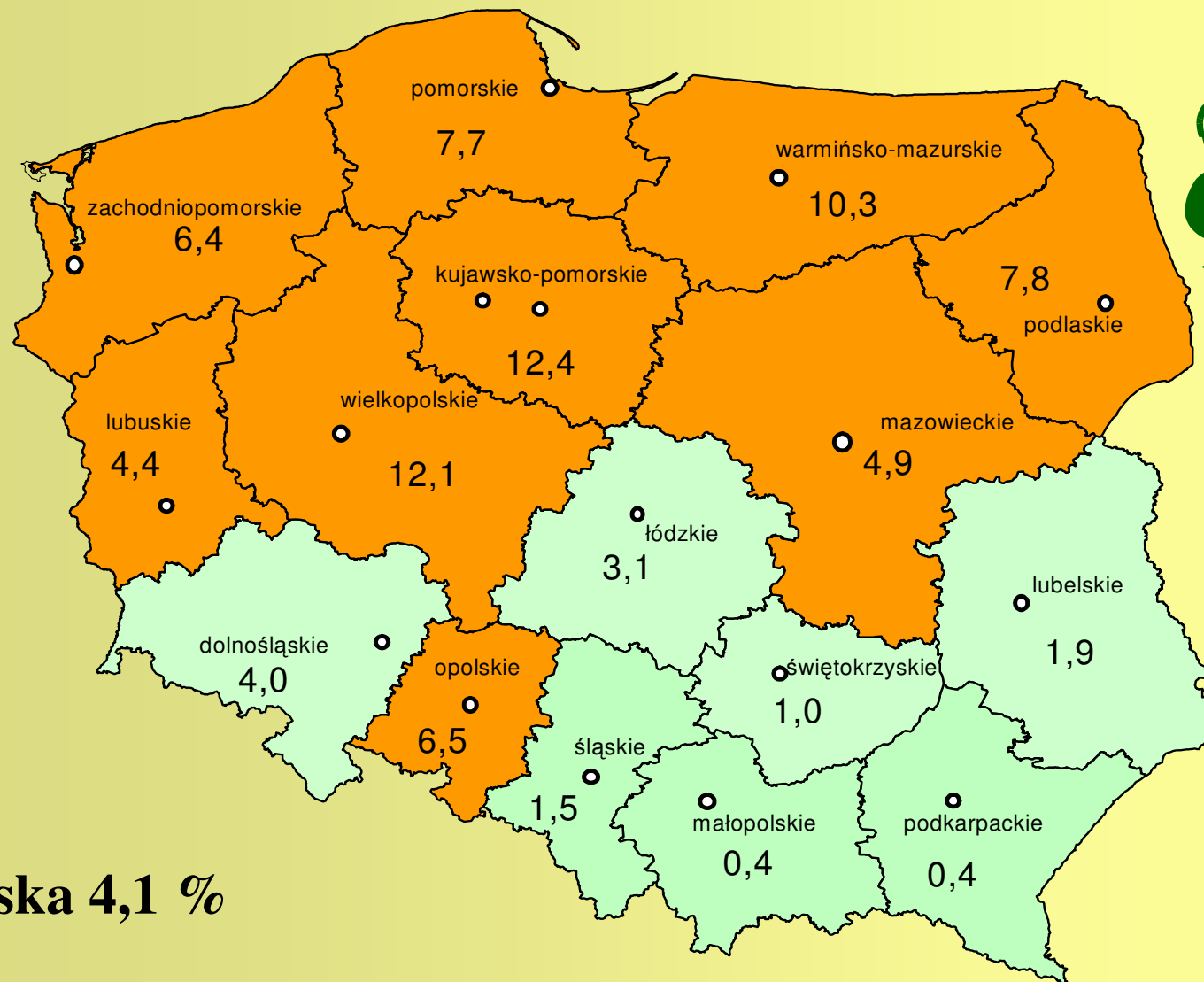
**WPLYW REGIONALNEGO ZRÓŻNICOWANIA
POLSKIEGO ROLNICTWA NA KIERUNKI
DZIAŁALNOŚCI DORADCZEJ**

Regionalne zróżnicowanie uwarunkowań polskiego rolnictwa

Województwo	Wskaźnik wrpp (pkt)	Średnia pow. gosp. ind. (ha)	Udział gosp. powyżej 16 ESU (%)	Udział pracujących w roln. indyw. w og. liczbie prac. w Polsce (%) 2009	Nawożenie mineralne (kg NPK·ha ⁻¹ UR) 2008-2009	Udział gleb b. kwaśnych i kwaśnych (%)
Dolnośląskie	74,9	10,2	4,0	6,8	174,5	48,7
Kujawsko-pomorskie	71,0	12,8	12,4	14,5	184,1	32,6
Lubelskie	74,1	6,7	1,9	27,7	113,9	50,9
Lubuskie	62,3	11,3	4,4	5,9	140,1	46,7
Łódzkie	61,9	6,9	3,1	11,9	133,2	68,7
Małopolskie	69,3	3,3	0,4	15,7	69,0	61,7
Mazowieckie	59,9	7,6	4,9	11,3	107,3	62,6
Opolskie	81,6	10,6	6,5	9,2	192,8	32,7
Podkarpackie	70,4	3,6	0,4	21,5	64,7	66,3
Podlaskie	55,0	11,7	7,8	26,3	95,0	67,2
Pomorskie	66,2	13,4	7,7	6,5	133,8	53,7
Śląskie	64,2	4,6	1,5	2,1	116,3	53,1
Świętokrzyskie	69,3	5,0	1,0	22,0	98,5	42,0
Warmińsko-mazurskie	66,0	17,7	10,3	10,9	130,4	59,0
Wielkopolskie	64,8	11,2	12,1	14,8	165,1	42,1
Zachodniopomorskie	67,5	17,8	6,4	5,0	135,8	49,7
Polska	66,6	7,8	4,1	12,5	129,4	51,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Udział (%) gospodarstw powyżej 16 ESU w ogólnej liczbie gospodarstw

Polska 4,1 %

Regionalne zróżnicowanie produkcji rolniczej w Polsce

Województwo	Udział zbóż (%)	Udział roślin strączkowych jadalnych (%)	Udział ziemniaka (%)	Udział roślin przemysłowych (%)	Udział roślin pastewnych polowych (%)
Dolnośląskie	73,5	0,2	3,3	18,2	2,5
Kujawsko-pomorskie	68,4	0,2	2,6	15,6	10,1
Lubelskie	78,8	1,1	3,3	6,8	5,3
Lubuskie	76,0	0,1	3,5	9,7	6,2
Łódzkie	78,2	0,1	6,6	2,8	8,4
Małopolskie	64,8	0,4	10,1	1,9	15,6
Mazowieckie	75,2	0,1	5,9	3,3	11,1
Opolskie	73,9	0,1	2,7	17,9	3,9
Podkarpackie	70,6	0,1	10,8	4,3	9,1
Podlaskie	74,8	0,0	3,2	0,8	19,9
Pomorskie	73,0	0,3	4,7	11,0	7,9
Śląskie	76,7	0,1	4,6	7,0	8,6
Świętokrzyskie	74,5	1,1	7,2	4,0	7,1
Warmińsko-mazurskie	70,1	0,1	1,9	10,0	16,4
Wielkopolskie	75,0	0,1	2,9	10,7	8,6
Zachodniopomorskie	72,7	0,0	3,5	15,7	6,1
Polska	74,0	0,2	4,4	8,8	9,2

Źródło: dane GUS i opracowanie własne

Regionalne zróżnicowanie produkcji rolniczej w Polsce

Województwo	Średnie plony zbóż (t·ha ⁻¹) w latach 2008-2009	Obsada zwierząt gospodarskich (DJP·100ha ⁻¹ UR) ¹ średnia w latach 2008-2009	Roczna wydajność mleka od krowy (l·szt ⁻¹ rok) w roku 2008
Dolnośląskie	4,17	17,5	4275
Kujawsko-pomorskie	3,54	50,9	4724
Lubelskie	3,18	30,4	4020
Lubuskie	3,12	24,4	4482
Łódzkie	2,97	49,5	4349
Małopolskie	3,29	40,8	3561
Mazowieckie	2,77	52,1	4206
Opolskie	5,04	29,6	5118
Podkarpackie	3,20	29,0	3933
Podlaskie	2,70	71,0	4291
Pomorskie	3,39	35,3	4405
Śląskie	3,62	40,4	4165
Świętokrzyskie	2,98	37,7	3791
Warmińsko-mazurskie	3,46	51,0	4311
Wielkopolskie	3,48	64,9	4823
Zachodniopomorskie	3,60	16,5	4467
Polska	3,35	43,6	4298

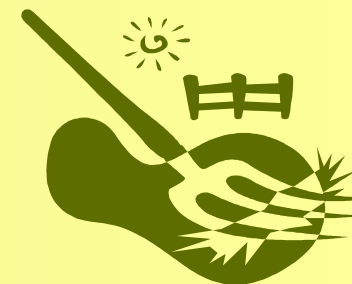
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w ha użytków rolnych oraz udział grup województw w ogólnej liczbie gospodarstw ekologicznych

Grupa	Województwa	Średnia pow. gosp. w ha UR 2007	Udział w krajowej pow. UR w % 2007	Gosp. ekologiczne 2009	
				liczba	udział w %
I	dolnośląskie, opolskie	14,0	9,5	1084	6,1
II	lubelskie, małopolskie, podkarpackie, śląskie, świętokrzyskie	5,1	25,3	7272	42,6
III	kujawsko-pomorskie, wielkopolskie	13,8	17,7	867	5,1
IV	lubuskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie	19,8	20,0	4283	25,2
V	łódzkie, mazowieckie, podlaskie	8,4	27,5	3567	21,0
Polska		8,9	100,0	17091	100,0

Źródło: dane GUS i opracowanie własne

Udział grup województw w ogólnej liczbie gospodarstw ekologicznych w 2009 r.

Udział grup województw w krajowej produkcji rolniczej

Grupa	Województwa	Udział w krajowej produkcji w % (2007)						
		zboża	ziemniak	burak c.	rzepak i rzepik	mleko	żywiec wieprz.	żywiec drobiowy
I	dolnośląskie, opolskie	13,9	8,3	18,3	24,0	4,3	5,2	8,4
II	lubelskie, małopolskie, podkarpackie, śląskie, świętokrzyskie	21,7	32,1	20,2	10,0	20,7	17,9	18,6
III	kujawsko-pomorskie, wielkopolskie	23,2	14,5	37,7	28,6	18,8	37,4	24,0
IV	lubuskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie	19,5	14,6	10,9	31,4	12,9	12,3	22,3
V	łódzkie, mazowieckie, podlaskie	21,7	30,5	12,9	6,0	43,3	27,2	26,7
Polska		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: dane GUS i opracowanie własne

Ważniejsze kierunki działań doradczych w wyodrębnionych grupach województw

Grupa	Województwa	Kierunki
I	dolnośląskie, opolskie	ograniczanie degradacji gleb związanej z niską obsadą zwierząt, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, wspieranie rolnictwa na obszarach górskich i ONW.
II	lubelskie, małopolskie, podkarpackie, śląskie, świętokrzyskie	wspieranie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, wsparcie dla obszarów górskich, agroturystyka, rolnictwo ekologiczne, poprawa jakości produkcji, wspieranie przetwórstwa.
III	kujawsko-pomorskie, wielkopolskie	ograniczanie zagrożeń dla środowiska przyrodniczego związanych z intensywną produkcją rolniczą.
IV	lubuskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie, zachodniopomorskie	wspieranie gospodarstw specjalistycznych np. zbożowych, ograniczanie niekorzystnych skutków dużej koncentracji zbóż w zasiewach.
V	łódzkie, mazowieckie, podlaskie	zwiększanie konkurencyjności, wspieranie uwarunkowanej przyrodniczo, uzasadnionej ekonomicznie intensyfikacji rolnictwa, ochrona bioróżnorodności.

Źródło: opracowanie własne

Wnioski

1. Polska ma możliwości, aby w dłuższym okresie być liczącym się krajem na rynkach rolnych w Europie.
2. Warunki przyrodnicze i organizacyjno-ekonomiczne determinują szanse polskiego rolnictwa w walce konkurencyjnej.
3. Duże zasoby siły roboczej i małe skażenie środowiska sprzyjają różnorodności produkcji i możliwości gospodarowania według systemu przyjaznego dla środowiska czy podejmowaniu produkcji biomasy na cele energetyczne. Jest to niewątpliwie czynnikiem wzmacniającym pozycję Polski w walce konkurencyjnej.

Wnioski

4. Uwarunkowania przyrodnicze, duża skala występujących zaniedbań stwarzających zagrożenia dla ekosystemów oraz warunki organizacyjno-ekonomiczne rolnictwa wskazują na konieczność wsparcia finansowego wszelkich działań zwiększających konkurencyjność polskiego rolnictwa.
5. Niezbędna jest również dalsza poprawa sytuacji dochodowej rolnictwa, gdyż ona właśnie ogranicza możliwości reprodukcji rozszerzonej i uniemożliwia prowadzenie działalności inwestycyjnej i proekologicznej.
6. Wspieranie decyzji dotyczących zwiększenia konkurencyjności rolnictwa musi być dostosowane do warunków przyrodniczych i organizacyjno-ekonomicznych kraju i poszczególnych regionów. Warunki te decydują bowiem o specyfice i intensywności polskiego rolnictwa, a także o jego konkurencyjności względem innych krajów UE.

Wnioski

7. Istniejące zróżnicowanie warunków produkcji rolniczej, obok siły ekonomicznej różnych gospodarstw będzie decydowało o perspektywach rozwoju poszczególnych regionów i niezbędnych kierunkach wspierania rolnictwa. Przedstawiona propozycja ma charakter ogólny i może być jedną z przesłanek planowania działalności doradczej i szkoleniowej.